

CERAMICA LUCRATĂ CU MÂNA DE LA TOMIS. STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRILOR *

Lucian ARSENIE

Cercetarea trecutului Dobrogei antice scoate în evidență, începând cu sec. VII a.Chr., un proces evolutiv cu o importanță deosebită în parcursul istoric al populației indigene geto-dace.

Întemeierea orașelor grecești, în medii altele decât cele originare, va face pe acei *ktistes* să se adapteze mediului local, ei reușind prin diverse modalități a-i atrage în sfera propriilor interese pe localnicii geto-daci. Influența exercitată de reprezentanții unei civilizații superioare din toate punctele de vedere se va face resimțită în planul vieții politice, economice și culturale a indigenilor. Iar finalitatea acestui proces istoric, sesizată încă de la începutul acestuia, a fost includerea populațiilor locale și a teritoriilor pe care le locuiau în universul vieții grecești elenistice și apoi romane.

În ceea ce privește geții și relațiile lor cu grecii din orașe, aceștia au făcut obiectul a numeroase studii, la fel cum a fost studiată prezența locală atât în hinterlandul cetăților grecești, cât și în afara acestuia. În egală măsură s-a cercetat și prezența getică în interiorul orașelor grecești. În privința ceramicii autohtone lucrate cu mâna, descoperită la Tomis, sunt publicate studii realizate de C. Scorpan în urmă cu două decenii.

Prezentul articol constituie o încercare de prezentare a ceramicii autohtone lucrate cu mâna, începând cu momentul întemeierii orașului, până în perioada romană. Am avut la dispoziție informații deja publicate, la care am adăugat și informații inedite rezultate din studierea ceramicii din această categorie, descoperită în urma cercetărilor din punctul "Parcul Catedralei" între anii 1971 – 1974, soldate cu publicarea unui raport preliminar.

Cercetările sistematice desfășurate în acest punct au adus la lumină și cele mai timpurii dovezi ale prezenței indigenilor în această zonă. Este vorba de descoperirea unor categorii ceramice indigene lucrate cu mâna și asociată cu ceramică greacă în nivelul XII, datat în sec. VI – V a.Chr.¹ Dintre acestea enumerăm următoarele forme:

– *strachină*, cu profil unghiular, buză scurtă, dreaptă, ușor invazată, cu proemi-

* Lucrarea, rămasă în manuscris, a fost pregătită pentru tipar de M. Irimia.

1. A. Rădulescu, C. Scorpan, *Pontica*, 8, 1975, p. 34.

nențe – apucători, suprafața cenușie – negricioasă, puternic lustruită. Forme apropiate s-au descoperit la Krăgulevo datate în sec. VI – V a.Chr., dar și la Ferigile în faza IIb. Se regăsește ca formă și în repertoriul lui E. Moscalu, care încadrează vasele din această categorie în tipul X/d, formă ce apare deplin conturată în sec. VI – V a.Chr.² Nr. inv. 20961 (pl. I/3).

– *vas sac*, cu pereții groși, buza lată, pronunțată către exterior, suprafața neagră, lustruită la exterior. Analogii în primul orizont de morminte din necropolele de la Ravna și Dobrina, cât și în necropola tumulară de la Ferigile, sub forma VB1, în faza IA – 550 – sfârșitul sec. VI a.Chr.³ Nr. inv. 20962 (pl. I/2).

– *vas borcan* – în privința formei și manierei de execuție cele două fragmente se apropie de vasele de tip VID1 de la Ferigile, din faza IA – IB (sec. VI – V a.Chr.)⁴ Nr. inv. 20963 (pl. I/4); nr. inv. 41096, (pl. I/5).

Modul de realizare a vaselor mai sus menționate, plasarea în contextul stratigrafic pledează pentru încadrarea lor cronologică și tipologică specifice Hallstatt-ului târziu, complexului cultural Bârsești – Ferigile, Dobrina – Ravna I – Krăgulevo. De altfel, pentru perioada de timp cuprinsă între sfârșitul culturii Babadag și ultimele decenii ale sec. VI a.Chr., descoperirile ce privesc populația autohtonă sunt puține, ele grupându-se cu precădere în vecinătatea Histriei sau în spațiul ei de influență⁵, dar și în puținele puncte de pe malul Dunării.⁶

Un alt lot ceramic datat în general în sec. V – IV a.Chr. a fost publicat de C. Scorpan în 1970⁷, la care adăugăm un fragment de castron inedit, descoperit la "Parcul Catedralei". Vasele din lotul editat de C. Scorpan provin din contexte arheologice clare; încadrarea lor culturală și cronologică s-a făcut printr-o prezentare tipologică după cum urmează:

– *vas sac*, cu corpul ușor bombat, lucrat grosolan, de culoare cenușie – negricioasă,⁸ se încadrează tipului III, varianta III/a, întâlnită la Ravna II, Zimnicea I – II.⁹ Nr. inv. 14780 (pl. II/2).

– *vas mare pântecos*, cu gura largă, buza dreaptă; este decorat cu un brâu circular alveolat, întrerupt de butoni mari, proeminenți și turtiți, de la care pleacă brăuri alveolate oblice. Vasul este de tradiție locală, cu asemănări în numeroase descoperiri din Dobrogea, la Cernavodă, Satu Nou, Tariverde, Telița, Histria, Sinoe – Zmeica.¹⁰ Vasul prezintă o datare mai largă (până în sec. II a.Chr.), ce poate fi făcută cu greutate, în lipsa unui context arheologic clar.¹¹ Nr. inv. 3180 (pl. II/1).

– *castron* adânc, tronconic, cu pereții înalți, ușor arcuiți, cu marginea resfrântă și buza teșită; vasul are două apucători alveolate de formă semicirculară, aplicate sime-

2. E. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983, p. 71.

3. R. Vulpe, *Ferigile*, București, 1967, p. 51-52, 80, 91. Autorul a revenit asupra datării necropolei în cauză urcând-o cu circa 150-100 de ani. (cf. Al. Vulpe, *Dacia*, NS, 21, 1977, p. 81-111.

4. *Ibidem*, p. 52-53, 80, 91.

5. M. Irimia, *Pontica*, 8, p. 110-112.

6. *Ibidem*, p. 111

7. C. Scorpan, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 65-96.

8. *Ibidem*, p. 70, fig. 1/6.

9. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 37, 44.

10. C. Scorpan, *op. cit.*, p. 70, fig. 1/7 și p. 73, fig. 3/2; notele 36-39, 45, 47.

11. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 37, 46 (pl. XVIII/ – Seuthopolis din sec. III-II a. Chr.)

tric sub buza vasului.¹² Forme apropiate se găsesc la Bârsești, unde se datează în sec VI – V, la Piatra Frecăței în sec. VI, la Stâncești în sec. V – III și Kalugherița (Șumen) unde se datează în sec. V a.Chr. Formă încadrabilă în tip XII, variantă XII/b (E. Moscalu).¹³ Nr. inv. 17584 (pl. II/3).

– *castron* (fragment) inedit, de tradiție hallstattiană; a fost descoperit în context arheologic datat în sec. V a.Chr. Este un fragmente de perete cu buza dreaptă, având o apucătoare rectangulară. Vasul este realizat grosolan. Pare a fi o formă evoluată din strachina prezentată mai sus (nr. inv. 20961) și se apropie de un castron descoperit la Murighiol, datat în sec. IV a.Chr. Nr. inv. 20964 (pl. I/1).

Pentru perioada secolelor V – IV a.Chr. se constată o diversificare a categoriilor ceramice lucrate la mână. Dispunem acum de materiale descoperite atât *intra-muros* – în condiții clare sau mai puțin clare – dar și în necropolele tomitane, fapt ce asigură materialelor descoperite în această zonă o datare mai riguroasă. Este perioada în care constatăm la Tomis existența unui proces de imitare a formelor ceramice grecești, în mod evident a formelor uzuale grecești, proces observat și în arealul imediat apropiat. Sunt prezente, de asemenea, categorii ceramice care au analogii cu materialele atribuite unor populații nord – pontice. Vasele de tradiție autohtonă sunt documentate în forme diferite: vase de tip borcan, clopot sau castroane. Din categoria vaselor borcan amintim două fragmente inedite, descoperite la "Parcul Catedralei" (nr. inv. 20984, 40197 – pl. II, 2/6; 2/7) care sunt lucrate dintr-o pastă grosolană; vasele erau arse reducător; aveau pereții relativi subțiri, profilul rotunjit, cu buza scurtă și evazată; se aseamănă cu unele exemplare descoperite la Sarichioi, datate în sec. IV a.Chr.¹⁴

Tot de la "Parcul Catedralei" provin alte două fragmente inedite de vas-borcan, lucrate mai îngrijit, din pastă bine aleasă, arse la temperaturi ridicate (ardere oxidantă). Primul fragment aparține unui vas borcan, cu buza răsfrântă spre exterior (nr. inv. 40199, pl. 3/3) decorat cu un buton nefuncțional sub buză și care își găsește analogii la Satu-Nou.¹⁵ Al doilea fragment care poate fi considerat ca făcând parte din categoria fină a fost descoperit în context de sec. IV – III a.Chr. (nr. inv. 20992, pl. 3/2). Pasta este bine aleasă, are slip uniform, de culoare brună – cărămizie, cu ușoare urme de lustruire – netezire, ardere oxidantă. Imediat sub buza evazată are aplicată o apucătoare puternic perforată, în formă de potcoavă. Ca formă își găsește analogii în descoperirile de la Gura Canliei¹⁶, Bugeac¹⁷, Enisala¹⁸, Telița¹⁹, Histria²⁰, E. Moscalu încadrând forme de acest tip în varianta II. Cu toarta aplicată în modul amintit, vasul pare a imita un krater, însă forma este specific geto-dacică.

În perimetrul *intra-muros* avem prezentă și forma de vas sac. Sunt forme deja

12. C. Scorpan, *op. cit.*, p. 71, fig. 1/8; p. 73; fig. 3/5,7.

13. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 71, pl. LVI/2, 3, 8 - 10, 13 și notele 969-972

14. Oberländer, *Peuce* 8, 1980, p. 90, fig. VI nr. 3,4.

15. M. Irimia, N. Conovici, *Thraco-Dacica*, 10, 1989, p. 131, 132 fig. 14/5, 8,7; 15/1

16. M. Irimia, *Pontica*, 14, 1981, p. 93 (fig. 22/17); *Materiale, Vaslui*, 1982, p. 68-73.

17. *Ibidem*.

18. G. Simion, *Peuce*, 2, 1971, p.63-130, *passim*

19. idem, *Peuce*, 6, 1977, p. 49-72.

20. M. Coja, *Pontica*, 3, 1970, fig. 2/9, p. 104 – sec. IV a. Chr.; p. 108; p. 106, 107, fig. 3/17 – sec. IV – III a. Chr.; S. Dimitriu, *Histria II*, 1966, cat. nr. 864.

publicate în studii mai vechi,²¹ sau inedite. Astfel, sunt fragmente ce aparțin unor vase lucrate grosolan (nr. inv. 20965, pl. 3/1), cu profil aproape drept decorat cu brâu alveolar circular, întrerupt de apucători, ce își găsesc analogii în diferite puncte din arealul getic apropiat, precum Cernavodă, Canlia, Histria²² fiind o formă răspândită în întreaga arie getică și încadrată de E. Moscalu în varianta III/b.²³

Din aceeași categorie avem un alt fragment nepublicat (nr. inv. 40198, pl. II/8), ce aparține unui tip de vas lucrat mai îngrijit, decorat cu brâu circular cu alveole crestate și cu urme de netezire – lustruire slip cărămiziu la exterior. Analogii la Histria în sec. IV a.Chr.²⁴ și la Agigea²⁵.

O altă categorie ceramică o reprezintă *cănille*. Două exemplare au fost publicate în 1970, ele provenind din contexte arheologice clare; o cană a fost descoperită într-un mormânt de sec. IV – III a.Chr. (nr. inv. 12055 – pl. II/5). Atât acest vas cât și celălalt exemplar amintit (nr. inv. 14571, pl. II/4), descoperit *intra-muros*, sunt lucrate din pastă grosolană și reprezintă forme specifice getice.

Primul se remarcă prin decorul aplicat – opt butoni mici proeminenți aplicați pe gât de jur împrejurul circumferinței. Vase cu decor asemănător s-au descoperit la Histria, Murighiol, Dinogetia, Bârsești²⁶. datate în sec. IV – III a.Chr.; cana este încadrată în tipul XIV, varianta XIV/c la E. Moscalu.²⁷ Celălalt vas – cană, cu toartă ușor supraînălțată, este o formă de tradiție hallstattană și își găsește apropieri la Ferigile,²⁸ dar și la Dobrina, Ravna, Enisala, tip XIV/d, după E. Moscalu.²⁹

Un alt fragment de cană, nepublicat (nr. inv. 20980, pl. III, nr. 5), descoperit la "Parcul Catedralei" aparține unui exemplar din pastă grosieră, poroasă de culoare brună-cărămizie; toartă trasă din buză, ușor supraînălțată; vasul își găsește similitudini la Cernavodă, Murighiol, Telița, Satu Nou.

O altă categorie o formează *castroanele*. Un fragment de castron nepublicat, tot de la "Parcul Catedralei", este datat în sec. IV – III a.Chr.; vasul este dintr-o pastă cu degresant fin, ars oxidant, având buza teșită orizontal, cu o toartă semicirculară cu creștături; toarta aplicată sub buza vasului (nr. inv. 20966, pl. III/4). Se aseamănă unor vase din aceeași categorie descoperite la Kalugherița, Staro Selo (Șumen), Enisala, Alexandria, Canlia, Grădiștea-Călărași, formă datată în ultimul caz în sec. IV – III a.Chr.. E. Moscalu apreciază că acest tip pare a fi o formă specifică Dobrogei și zonei de S. a Dunării, încadrând-o în varianta X/a (sec. VI-III a.Chr.).³¹ Aceleiași perioade îi mai este atribuit un castron publicat în 1970, autorul afirmând că acel tip de vas seamănă unor castroane descoperite la Histria, acolo unde aceste forme sunt considerate imitații după ceramica elenistică.³²

21. C. Scorpan, *op. cit.*, p. 73-75.

22. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 45, pl. XV/2, 3, 6, 8 și notele 437, 438.

23. *Ibidem*, p. 37, 45.

24. M. Coja, *op. cit.*, 1970, fig. 1/1 p. 101; fig. 1/2 p. 102.

25. M. Irimia, *Pontica* 6, 1973, p. 62, pl. VI/2; pl. XVII/1, p. 45 și nota 95.

26. C. Scorpan, *op. cit.*, p. 79, nr. 15 și notele 64-71-73

27. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 79 și nota 998.

28. C. Scorpan, *op. cit.*, p. 70, nota 35 și fig. 1/5, p. 71, 3/1 p. 73.

29. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 79, note 1005 – 1007, pl. LIX/12; 13; 16.

30. M. Irimia, N. Conovici, *op. cit.*, p. 137 și 32.

31. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 69.

32. C. Scorpan, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 73.

Am amintit mai înainte de influența greacă în domeniul producerii ceramicii locale, putându-se constata existența unor forme ceramice hibride; influența greacă se constată și în alegerea pastei, a degresantului, dar și în domeniul arderii ceramicii.

Geții din Tomis vor căuta să reproducă și forme specific grecești, în special ceramica uzuală de bucătărie, proces întâlnit pe un spațiu mai larg, cu atât mai firesc în centrele grecești de pe litoral. Vase de acest tip, descoperite la Tomis, au fost deja publicate. Astfel, o imitație a unei *oenochoe* a fost descoperită într-un mormânt de sec. IV – III a.Chr. (nr. inv. 12202, pl. IV/2). Forma vasului este aceea a unei căni cu corpul bitronconic (variante XVII/a la Moscalu), descoperită în numeroase puncte din Dobrogea (la Telița, Murighiol, ș.a.), dar și la Histria, acolo unde, însă, forma este grecească și este lucrată la roată.³³ Vasul în discuție are o ornamentare deosebită; pe toată suprafața corpului au fost trase în grosimea pastei incizii – striuri dese verticale, de lungimi inegale și la distanțe diferite una de alta, dând imaginea unei imitații nereușite. În acest caz este vorba de încercarea de imitare a unui vas de lux grecesc de tip *oenochoe*;³⁴ imitații de *oenochoe* lucrate cu mâna s-au mai descoperit și la Ostrovu Mare, jud. Mehedinți (sec. V – Iva.Chr.) și la Corbu de Jos (sfârșitul sec. VI a.Chr.), asemănătoare ca formă, nu ca modalitate de decorare.³⁵

Un alt fragment ceramic nepublicat aparține unui vas (nr. inv. 20995, pl. IV/3) ce reprezintă imitarea tăvilor-castroane folosite în bucătărie în perioada elenistică, dar și mai târziu.³⁶ De amintit că în cazul categoriilor ceramice studiate de E. Moscalu se regăsește și tipul XXIII, varianta XXIII/a, este a tipsiilor cu o datare în sec. V – III a.Chr. forma fiind întâlnită și la Histria dar și în arealul daco-getic la Stăncești, Orbeasca de Sus ș.a., fiind considerată o formă specific locală.³⁷

În aceeași categorie a imitațiilor getice după forme grecești se înscrie un fragment inedit de strachină descoperit la "Parcul Catedralei". În acest caz este evidentă încercarea de imitare a tipului de vas *lekane* sau *one-handler*. Buza acestui vas este dreaptă, teșită spre interior, având urma circulară a unei torți prinse la jumătatea superioară (nr.inv. 20983, pl. IV/1). Pasta este bine aleasă, lucrată îngrijit, cu slip de culoare cărămizie, cu urme de netezire-lustruire, ardere oxidantă. Își găsește analogii într-un vas cu profil identic descoperit la Sarichioi, datat în sec. IV a.Chr.³⁸

O altă imitație este aceea a unui opaiț (pl. IV/6, 7), ce aparține aceleiași perioade cronologice; reprezintă o imitație după un tip de opaiț elenistic, naviform.³⁹

La Tomis, săpăturile de la "Parcul Catedralei" au ocazionat și descoperirea unor forme ceramice străine de mediul autohton, de factură nord-pontică. Este vorba de un fragment inedit (nr.inv. 20981, pl. IV/6), ce aparține unei oale cu aspect globular și gura larg evazată, lucrată dintr-o pastă de culoare brună-cărămizie cu concrețiuni. Vasul se

33. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 80.

34. C. Scorpan, *op. cit.*, p. 75-77.

35. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 86.

36. G. Roger Edwards, *Civilisation Hellenistic. Pottery*; VII, partea a III-a, Princeton, New Jersey, 1975, nr. 704; H. S. Robinson, *Athenian Agora*, V. Princeton, New Jersey, 1959, G. 112, G. 191, K 89, M 100; N. Vogeikoff, *Hellenistic Pottery from the south of the Athenian Akropolis*, 1993, A 206, B 68, B89, C 176, D 53.

37. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 87.

38. Oberländer, *op. cit.*, p. 91, fig. VIII b/ 4, 5, p. 97.

39. C. Scorpan, *Pontica*, 2, 1969, p. 253 și fig. 5, 6, 7.

distinge prin decorul executat prin realizarea în pasta crudă a trei alveole rotunde, așezate grupat și simetric, dispuse sub forma unui triunghi echilateral cu o latură aflată pe linia ce unește corpul cu gâtul vasului. Vasul a fost datat în context stratigrafic de secol IV a.Chr.

Vase cu decor alveolat, dispus în pasta crudă prin impresiuni cu degetul, mai sunt cunoscute la Sinoe-Zmeica, Tariverde, ș.a.; ca și în orizontul Dănceni-Pârjolteni din Rep. Moldova, datat în sec. V a.Chr. (sfârșitul sec. V – începutul sec. IV)⁴⁰. Forma vasului, ca și tehnica de prelucrare a pastei și decorul încadrează acest exemplar în categoria ceramicii de aspect nord-pontic. Repertoriul motivistic scitic, în privința decorării vaselor, cunoaște această formă de decor.⁴¹ De notat că decorul realizat în această tehnică, însă redat sub formă de butoni aplicați pe umărul vasului, se regăsește și în cadrul ceramicii getice; exemple sunt două vase apropiate ca formă, descoperite la Canlia (sec. IV a.Chr.), jud. Constanța și la Salcia, jud. Tulcea, însă în cazul din urmă forma este sensibil diferită. Aceste vase sunt încadrate de Moscalu în categoria I, varianta I/e.⁴²

Un alt vas de aceeași factură (nr. inv. 40199, pl. IV/7) este de tipul borcanului, cu gât aproape cilindric, scurt, buză ușor evazată. Brău alveolar circular, dispus imediat sub buza vasului, argilă cu degresant, de culoare cenușie-cafenie. Forme de acest tip s-au decoperit la Histria și se înscrie în categoria ceramicii atribuită zonei nord-pontice. Conform lui E. Moscalu care preia rezultatele unui studiu realizat de A.I. Melikova, aceste vase se încadrează în categoria VII, varianta VII/a a vaselor de factură nord-pontică, a căror caracteristică este existența brăului alveolar dispus sub buză sau pe corp, însă fără existența butonilor.⁴³ Aceste fragmente ceramice au fost descoperite în contexte arheologice clare pe nivel de incendiu, petrecut la sfârșitul sec. IV a.Chr., a cărui cauză a fost pusă de autorii cercetării în "Parcul Catedralei" în legătură cu expediția lui Filip II împotriva lui Atheas, sau cu cea întreprinsă de Lysimach.⁴⁴

Nu amintim decât că, în ceea ce privește pe sciți, ei sunt constantați ca prezență în Dobrogea încă din sec. VI a.Chr., fiind o componentă etnică permanentă în regiune până în sec. II-I a.Chr.

Revenind la ceramica indigenă lucrată cu mâna, pentru perioada secolelor III-II a.Chr., amintim două vase din necropolele orașului, care reflectă în continuare acel proces de imitare a unor produse ceramice elenistice. Astfel, într-un mormânt de incinerare datat în sec. III-II a.Chr., a fost găsit un vas (nr. inv. 200, pl. V/1-2) care reprezintă un produs hibrid al aplicării decorului specific unei forme ceramice grecești, respectiv *oenochoe*, pe un vas lucrat cu mâna în tradiție locală hallstattiană. Este vorba de decorul realizat din incizii oblice și verticale, dispuse simetric, ce acoperă suprafața vasului. Vasul este lucrat dintr-o pastă grosolană, având forma unei căni ovoidale, cu pântec bombat; fundul este plat și larg, gâtul înalt, cu profil arcuit, decorat cu două proeminențe mici triunghiulare, îndreptate în sus. Un alt vas publicat are

40. M. Tkaciuk, *Thraco-Dacica*, 15, 1994, 1-2, p. 215-256, pl. 5/243.

41. B.A. Șramko, *Beliskoe grordisče skifskie epohi gorod Gelon*, Kiev, 1987, fig. 52, p. 112, B nr. 18.

42. E. Moscalu, *op. cit.*, p. 28, pl. VII/4 și nota 177; pl. V/4 și nota 178.

43. *Ibidem*, p. 54.

44. A. Rădulescu, C. Scorpan, *Pontica*, 8, 1975, p. 9, 25.

forma unui opaiț-afumătoare (nr. inv. 4998, pl. V/3); depus ca ofrandă într-un mormânt de incinerare, datat în sec. II a.Chr. Vasul a fost modelat neglijent cu mâna din pastă grosolană. Își găsește analogii la Histria, în epoca elenistică, dar și în lumea nord-pontică la Tiritaka (sec. IV-III a.Chr.) și la Ilurat (sec. III – II a.Chr.), după cum menționează editorul pieselor.⁴⁵

Pentru perioada în care orașul, ca și întreaga provincie, se afla sub control roman, avem foarte puține mărturii arheologice în ce privește acest tip de ceramică. Se remarcă două vase descoperite în două morminte din necropolele tomitane. Este vorba de un vas-oală cu corpul bombat (nr. inv. 278, pl. V/5) lucrat din pastă grosolană de culoare brună-negricioasă, datat în sec II p.Chr.⁴⁶ Persistă acel proces de imitare a unor forme de factură elenistică, fapt reflectat de un alt vas ce reprezintă o imitație după opaițele grecești cu bazin deschis, descoperit într-un mormânt de la începutul secolului I p.Chr.(pl. VI/4).

Din secolul II p.Chr. provine un alt tip de vas (nr. inv. 16680, pl.V/6) din pastă grosolană, găsit într-un mormânt de inhumație, vas care are corpul bombat, fundul plat, gura evazată; a fost atribuit de editor sarmaților, după unele asemănări cu ceramica de la Histria.⁴⁸

Secolelor II-III p. Chr. le sunt atribuite, de asemenea, puține fragmente ceramice indigene lucrate cu mâna; sunt fragmente descoperite în zona peninsulară, în diferite puncte, în condiții arheologice neclare. Aparțin unor categorii ceramice din pastă grosieră și cuprind forme precum vase mari de tip oală cu brâuri alveolate în relief și butoni (pl. VI/1-3).⁴⁹

Dintr-un mormânt de sec. III p.Chr. și dintr-un loc neprecizat din Constanța provin două căni-afumători getice (pl. VI/5), lucrate din pastă grosolană, de culoare cărămizie deschisă. Imediat lângă fundul plat au fost dispuse adâncituri pronunțate, în număr variabil, la distanțe aproape egale între ele. Își au analogii atât în Dobrogea, cât și în nordul Dunării, în mediul autohton geto-dacic.⁵⁰ De asemenea, tot de la Tomis, dintr-un mormânt datat în sec. II-III p.Chr. provine o altă imitație a unui opaiț-afumătoare (pl. VI/ 4, 6), lucrat din pastă grosolană, poroasă, cu pereți scunzi; are o formă ovoidală. Conform editorului, vasul are analogii în nordul Mării Negre la Mirmekion, datat în sec. I-III p.Chr. și la Ilurat. A fost datat în sec. II-III p.Chr., după cum se precizează în studiul publicat în urmă cu două decenii.⁵¹

45. C. Scorpan, *Pontica* 2, 1969, p. 256-257, fig. 8-9; idem, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 81, fig. 1/9 și 3/3.

46. *Ibidem*, p. 82, nr. 20, fig. 5, nr. 3, p. 77.

47. *Ibidem*, p. 82, nr. 19 și fig. 5/nr. 7, p. 77; idem, *Pontica*, 2, 1969, p. 257, fig. 10-11, p. 258.

48. *Idem*, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 76-78, fig. 2/1, p. 72.

49. *Ibidem*, p. 76, nr. 19, fig. 2/9, 1, nr. 11; nr. 12, fig. 2,3; nr. 13; p. 82, nr. 18 (inv. 1408); p. 82-83, nr. 21 (inv. 12327), fig. 5, p. 77.

50. *Ibidem*, p. 84-85, nr. 23, inv. 15092, fig. 2/8, 5/6, p. 77, idem, *Pontica*, II, p. 259, fig. 12-13

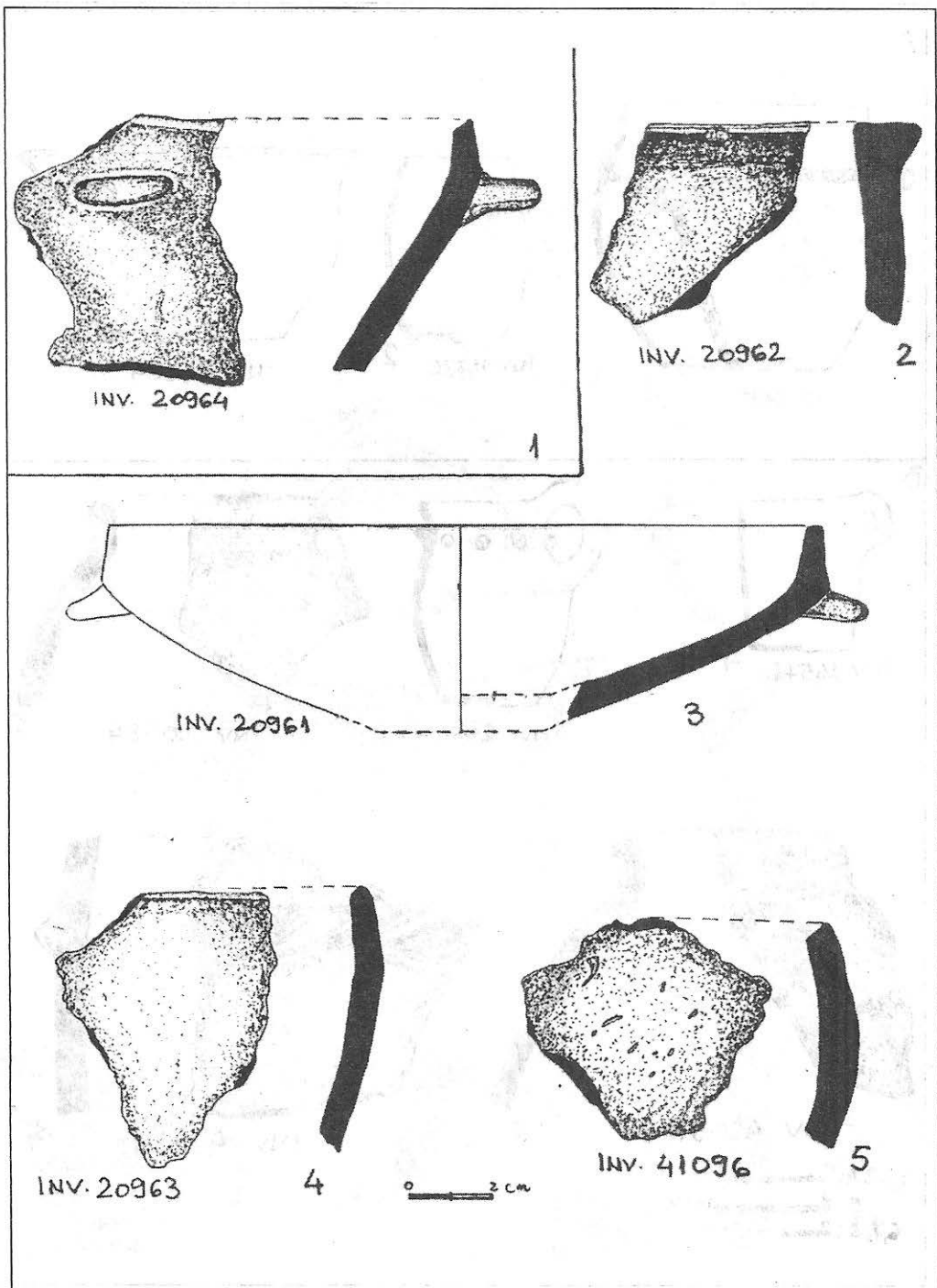
51. *Ibidem*, p. 259, fig. 12-13; idem, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 83, 84, fig. 5/6, p. 77.

După cum reiese din cele prezentate mai sus, la Tomis, în ciuda cercetărilor arheologice restrânse, a fost documentată prezența acestei categorii ceramice încă din momentul fondării orașului, până în perioada romană. S-au produs forme ceramice tradiționale, răspândite în arealul getic apropiat, dar și mai îndepărtat.

Influența greacă, manifestată în deplinătatea ei chiar în interiorul acestui oraș, își va pune amprenta asupra producerii acestei categorii ceramice. Deși obișnuiți cu ceramica de mai bună calitate, localnicii vor continua să producă ceramică tradițională, grosolană în comparație cu ceramica greacă și elenistică. Aproximarea de civilizația greacă îi va face pe indigeni să realizeze vase cu caracter hibrid, ce îmbină elemente specifice olăriei grecești și elenistice cu forme tradiționale locale. De asemenea, se produc în manieră proprie forme specifice categoriei ceramicii uzuale de bucătărie elenistice. Influența greacă se va face simțită și în ceea ce privește prelucrarea pastei, ca și în arderea vaselor.

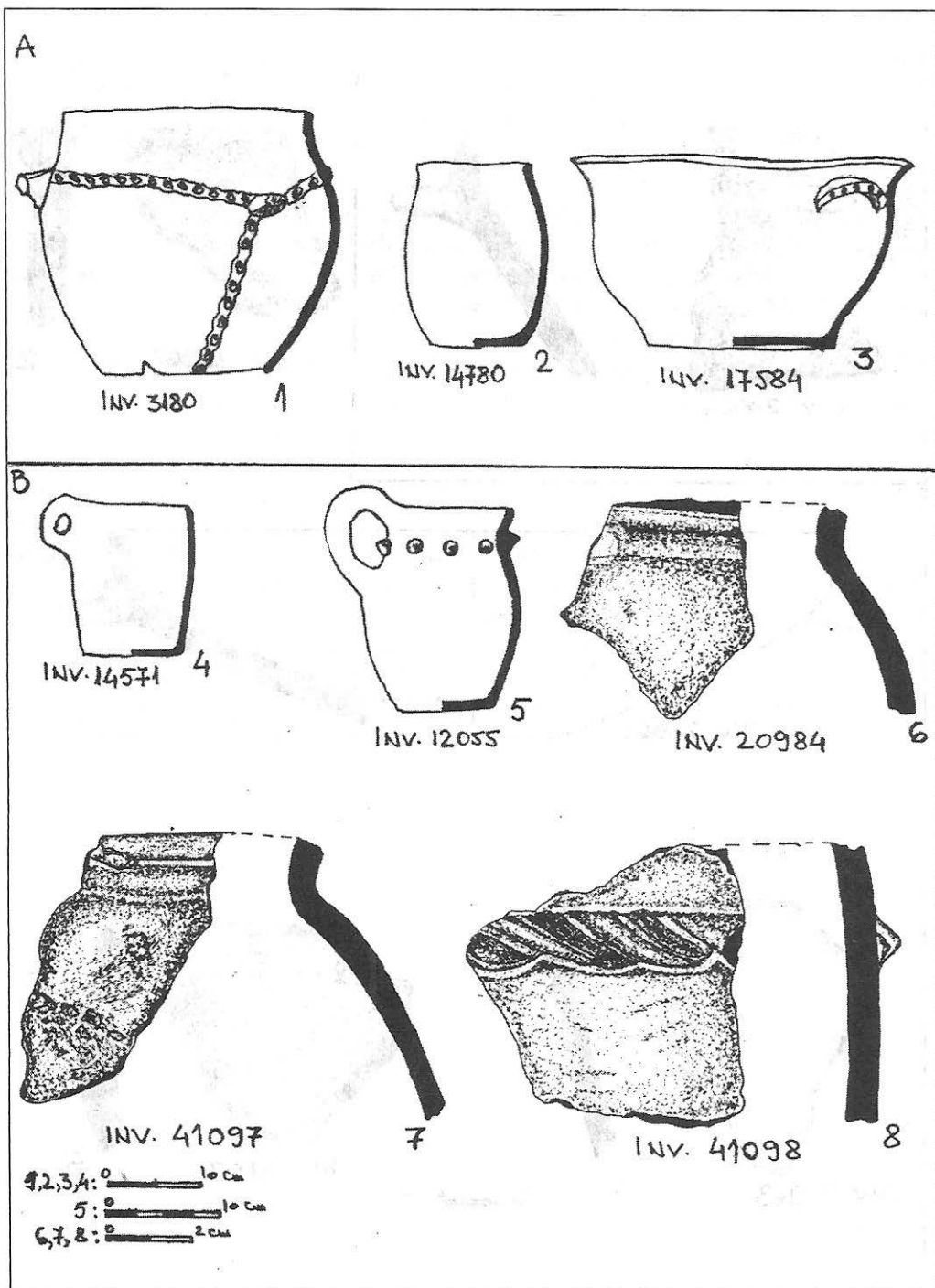
Trebuie menționată și prezența, e drept, rară, în rândul acestor descoperiri a unor fragmente ceramice ce pot fi atribuite unor populații nord-pontice, sciți și mai târziu sarmați, consemnată, de altfel, și de izvoarele literare antice drept componente etnice din această zonă, implicate în desfășurarea unor evenimente istorice.

Toate aceste categorii ceramice lucrate cu mâna și atribuite geților susțin o realitate a lumii antice: existența unui substrat getic care, în diferite circumstanțe, este evidențiat în interiorul cetății, nu numai în vastul teritoriu *extra-muros*; indigenii constituie parte activă la toate evenimentele și procesele istorice din zonă, așa cum menționează izvoarele literare ale epocii. Ceramica lucrată cu mâna constituie încă o dovadă a prezenței getice în zonă.

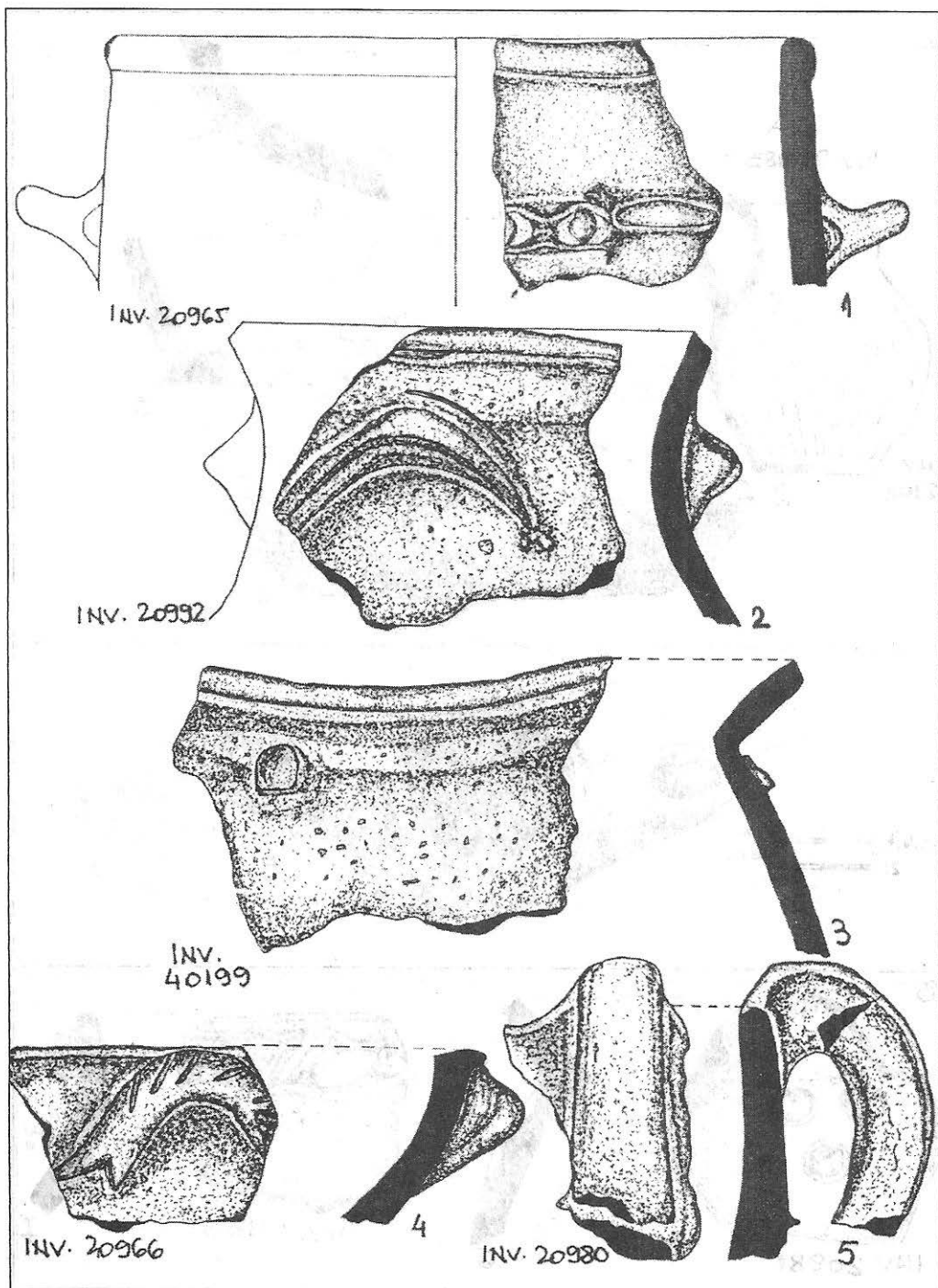

Planșa 1. Ceramică de Constanța – "Parcul Catedralei"

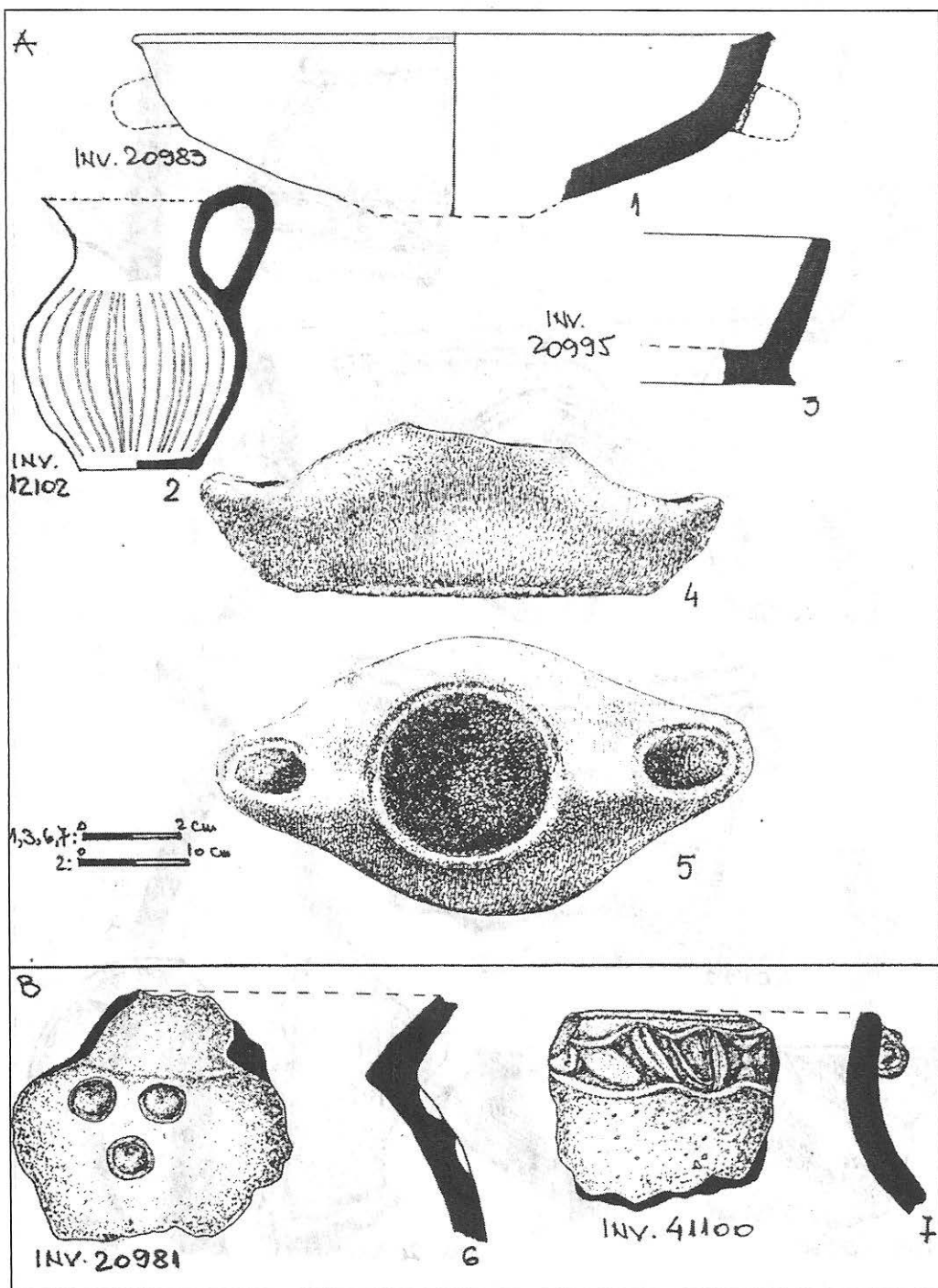
1. – sec. V a. Chr.; 2 - sec. VI a. Chr.

Planşa 2. Ceramică de Constanța - "Parcul Catedralei"
 A. - sec. V - IV a. Chr.; B - sec. IV - III a. Chr.; (după C. Scorpan).

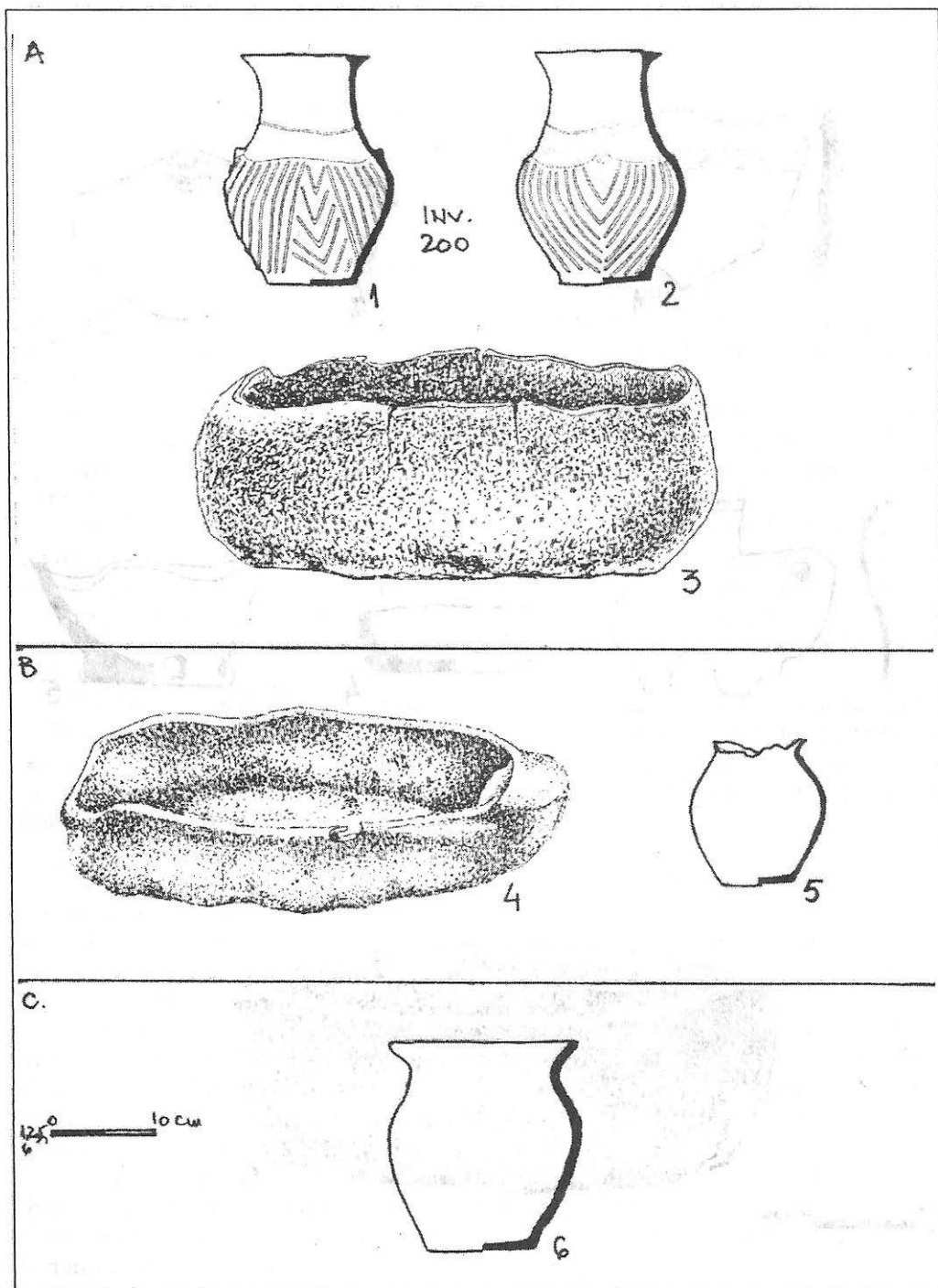
Planșa 3. Ceramică de Constanța - "Parcul Catedralei"
sec. IV - III a. Chr.

Plansa 4. Ceramică de Constanța – sec. IV - III a. Chr.

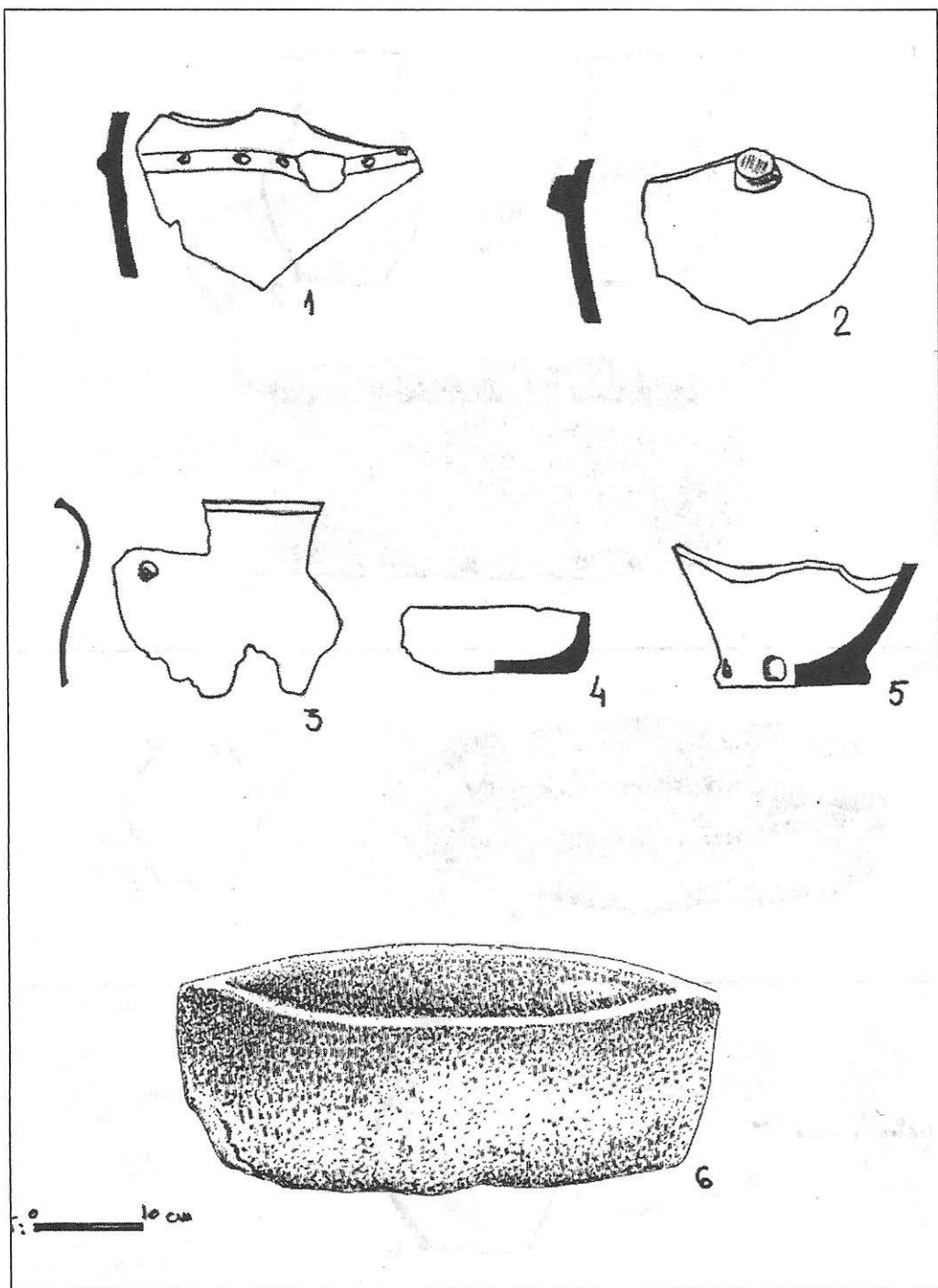
A - imitație getică după forme grecești;

B – ceramică cu aspect nord-pontic (2, 4, 5 – după C. Scorpan).

Plasa 5. Ceramică de Constanța

A: sec. III - II a. Chr.; B: sec. I - II p. Chr.; C: ceramică sarmată (după C. Scorpan)

Plansa 6. Ceramica de Constanța
sec. II - III p.Chr. (după C. Scorpan)

LA CÉRAMIQUE TRAVAILLÉE À LA MAIN À TOMI. L'ÉTAPE ACTUELLE DES RECHERCHES

Résumé

L'auteur présente la céramique travaillée à la main, découverte à Tomi, à partir du moment de la fondation de cette colonie grecque, jusqu'aux premiers siècles de l'époque romaine. L'étude s'attache surtout à la céramique découverte dans le parc de la Cathédrale ("Parcul Catedralei") et dans des tombeaux hellénistiques ou romains récents.

Pour ce qui est des VIe – Ve siècles av. J. – C., l'auteur distingue les types de base: l'écuelle, le vase-sac, le vase-pot. Pour les Ve – IVe siècles av. J. – C., les types mieux représentés sont : le vase-sac, le vase pansu, la soupière, le broc. On rencontre approximativement les mêmes formes aux IVe – IIIe siècles av. J. – C. aussi.

Les types céramiques autochtones ont des analogies dans les découvertes gétiques de Dobroudja ou du nord du Danube. L'auteur constate que dans le cadre de certains types de vases, tant dans la technique de réalisation que dans la manière d'ornementation de certains exemplaires, l'influence grecque est claire. Parfois, les Gètes de Tomi imitent des types spécifiquement grecs: oenochoai, lékanai, lampes à huile etc.

Par les fouilles de Tomi, on a découvert aussi des formes céramiques étrangères au milieu autochtone, de facture certainement nord-pontique (scythique). Le fait n'est pas du tout isolé puisque l'on a découvert de la céramique scythique dans d'autres localités aussi: Histria, Tariverde, Sinoe-Zmeica etc. Les Scythes sont présents en Dobroudja par certaines découvertes bien représentatives dès le VIe s. av. J. – C. jusque'au IIe s.a.v. J. – C.

En ce qui concerne l'époque romaine, la céramique gétique est peu nombreuse. On remarque quelques exemplaires découverts dans les nécropoles tomitaines, pour lesquels le processus d'imitation de certaines formes hellénistiques persiste toujours (par exemple, une lampe à huile, imitée d'après les exemplaires hellénistiques au bassin ouvert).

L'auteur considère que malgré leur familiarisation avec la civilisation grecque et avec la céramique grecque de meilleure qualité, les Gètes de Tomi ont continué d'utiliser, et, peut-être, même de produire, certains types de vases traditionnels; ils se sont avérés à la fois réceptifs à l'influence grecque dans l'art céramique (inclusivement à l'égard du travail de la pâte et de la cuisson des vases).

La présence, même faible, d'une céramique nord-pontique (initialement scythique, puis sarmate) confirme les informations de certaines sources littéraires, concernant l'existence de cette composante ethnique dans la zone, impliquée elle-aussi dans le déroulement des événements historiques du temps.

Illustration

- Pl. 1. Céramique de Constantza – "Parcul Catedralei": 1 – V^e s.av. J.-C.; 2 – VIe s.av. J. – C.
- Pl. 2. Céramique de Constantza – "Parcul Catedralei": A – V^e – IVe siècles av. J. – ; B – IVe – IIIe siècles av. J. – C. (d'après C. Scorpan).
- Pl. 3. Céramique de Constantza – "Parcul Catedralei": IVe – IIIe siècles av. J. – C.
- Pl. 4. Céramique de Constantza: IVe – IIIe siècles av. J. – C. A – imitations gétiques d'après des formes grecques; B – céramique d'aspect nord-pontique (2, 4, 5 – d'après C. Scorpan).
- Pl. 5. Céramique de Constantza: A – IIIe – IIe siècles av. J. – C.; B – Ier – IIe siècles apr. J.-C.; C. – Céramique sarmate (d'après C. Scorpan).
- Pl. 6. Céramique de Constantza; IIe – IIIe siècles apr. J.- C. (d'après C. Scorpan).